

Förläggarna Del 2 (4)

Bilden föreställer Sven Erikson 1801-1866 skapade sin ställning som gårdfarihandlare och sedan förläggare i Mark och delvis Kind. Han ska själv i sin ungdom ha gått med olovligt knall i gator och hus i Göteborg. Som förläggare verkade han i 30 år. År 1847 tycks han ha upphört med förläggarverksamheten och uteslutande satsat på Rydboholmsfabriken, som han helt tagit över ledningen för redan 1840.

Sven Erikson skall ha haft 1500 väverskor. Under perioden 1840-1870 hade Sven Andersson i genomsnitt cirka 800 garnhämtare men vissa tider på 1850-talet kunde antalet vara ända upp mot 1 000-2000. Förläggarna kom att bli ett oerhört förmöget skikt i textilområdena. Abraham i Håås (Öxnevala), även kallad Båsen, hade 1837 en förmögenhet på 102000 riksdaler, Lars Börjesson, Skåken även kallad, hade 1855 en på 193262. Inkomsterna investerades inte bara i en utvidgning av produktionen utan också i privat utlåningsverksamhet. Så ägde en förläggarsläkt, ättlingar till Torkel Torkelsson i Skene, år 1800 67 procent av alla fordringar i Örby och släktens förmögenhet bestod till hela 84 procent av fordringar. När, så som borgmästare Krook påstår hände, sådana rikebönder utnyttjade sin ställning mot ekonomiskt svagare grupper, kan man lika väl kalla dem byockrare som bondebänkare. Vinsten i övrigt plöjde förläggarna ned i jord. Ett exempel är Sven Erikson som tidigt köpte upp flera gårdar i Kinna. Också andra vittnesbörd finns om att denna rikedom inte åstadkoms med silkesvantar. Förläggarnas hårdhet mot vävare och knallar är omvittnad.

Sven Andersson i Kinna Sanden hade t.ex. stränga villkor särskilt för vävare och knallar, ofta krävdes borgen för godset. Andra kunder, stads- och lanthandlare, fick däremot betala på räkning. Förläggarna samarbetade för att hålla vävlönerna nere. En långt driven snålhet skall ha utmärkt en sådan som Båsen. Men en del hade säkert också en mer patriarkal sida som när Sven Erikson hjälpte sina arrendebönder mot prästen vid tinget. På 1700-talet och tidigare fanns som vi sett stora motsättningar mellan samköpare och Boråsborgare. När väl förläggarsystemet etablerats upphörde grälen och ersattes av samarbete i stor skala. Bakom förändringen låg Boråshandels nya inriktning, där man allt mer koncentrerade sig på köpmannaförsäljning och överlät varuanskaffningen på förläggare och fabrikanter. Särskilt starka band uppstod mellan förläggarna och stadens färgare. Redan som förläggare hade Sven Erikson kontakter med flera färgare, bl.a. med D. Swartz 1829. Hans anknytning till Borås visar sig också i att han köpte sig tomter där. Ett nästan rörande exempel på samarbetet mellan Borås- och förläggareliterna var när bl.a. Göteborgs-Posten kritiserade hemvävarnas förhållanden. Då ryckte C.G. Rydins Borås Tidning ut till förläggarnas försvar. Efter att ha gått igenom de löne- och anställningsförhållanden vi nyss beskrev påpekade tidningen att väverskorna i Mark inte alls, som sina systrar på kontinenten, var några bostadslösa och utlämnade stackare och drog sedan slutsatsen att det "således är mindre de egentliga arbetarnas, än deras husbönders, de mer eller mindre bemedlade jordägarnas eller arrendatorernas intressen som är i fråga".

Del 3 och 4 kommer nästa helg.